

Vystoupení na Sněmu AV ČR 18.12.2007

Vážený pane předsedo, vážení členové akademického sněmu, kolegyně a kolegové, je mi ctí, že vás mohu jménem Rady vysokých škol zde pozdravit a jsem rád, že zde mohu krátce vystoupit.

Jak v souvislosti s přípravou Reformy systému výzkumu, vývoje a inovací, jak se o ní zmínila ve svém vystoupení 1. místopředsedkyně Rady pro výzkum a vývoj, tak i v souvislosti se zveřejněnou Analýzou stavu výzkumu, vývoje a inovací v České republice a jejich srovnání se zahraničím v r. 2007, se opět oživila diskuse na téma hodnocení efektivnosti využití prostředků v oblasti výzkumu a vývoje. Zmínil se o tom i kolega Ráb ve svém vystoupení na sněmu RVŠ. Řada z vás jistě zná článek rektora UK prof. Hampla v červnovém čísle časopisu FORUM, reakci na něj od kolegů Rába a Kadlecové, která vyšla v Akademickém bulletinu v září 2007 i následnou reakci na tuto stať v listopadovém čísle časopisu FORUM.

Nechci se zde k tomu vracet, ani k řadě dalších diskusí, co a jak hodnotit z hlediska výstupů. Rád bych zde jen krátce reagoval na jedno tvrzení, které často slyším – že je koeficient SR, tedy údaj, který by měl vypovídat o tzv. efektivitě využití státních prostředků na výzkum a vývoj, je u vysokých škol zkreslen tím, že VaV na vysokých školách je podporován i z jiných zdrojů, popř. i z příspěvku na vzdělávací činnost. Je tomu skutečně tak nebo je tzv. „vyšší efektivita“ veřejných vysokých škol v oblasti výzkumu a vývoje způsobena něčím jiným? Hlubší analýza by asi byla na místě, podívejme se ale nyní alespoň na pár čísel z posledního roku.

Z předběžných výsledků Hodnocení výzkumu a vývoje v r. 2007, tedy za období 2002-2006, vychází průměrný koeficient SR, o kterém jsem mluvil, pro ústavy AV 17,3, pro VVŠ 27,8. Je nutné konstatovat, že do těchto čísel vstupují i prostředky, které VVŠ získaly v r. 2006 na tzv. Specifický výzkum. Absence těchto prostředků ve jmenovateli koeficientu SR byla dříve jedním z argumentů pro tvrzení, že VŠ jsou při hodnocení zvýhodňovány. Možná, že tomu tak skutečně bylo.

Abych předešel dalším námitkám, v dalších úvahách jsem započítal při odhadu koeficientu SR prostředky na specifický výzkum za posledních 5 let, protože ty se dle některých názorů započítat měly, a pro zjednodušení jsem předpokládal nulový nárůst výstupů vložených do RIVu, protože za předposlední 4 roky tam žádné výsledky specifického výzkumu vloženy nebyly – to bylo možné až v r. 2006 .

V tomto případě by se pro VVŠ koeficient SR = 23. Tudíž zvýhodnění VVŠ způsobené nezapočtením specifického výzkumu nebude zřejmě tak významné, jak se tvrdilo. Navíc je třeba vzít v úvahu i to, že část těchto prostředků, např. ty, z kterých se financují diplomové práce, rozhodně nemůže přinést špičkové výsledky, které se nyní s velkou vahou do hodnocení započítávají. Dalším argumentem by mohlo být třeba i to, že VŠ ušetří na platech díky dotaci na stipendia doktorandů. Zkusil jsem započítat do zmiňovaného koeficientu SR i dotaci na stipendia doktorandů za posledních 5 let. V tomto případě by byl průměrný koeficient SR = 20,2. Byl by tudíž stále ještě o něco vyšší než průměr pro ústavy AV, ale v podstatě srovnatelný.

I s tvrzením, které jsem také v poslední době několikrát slyšel, že příspěvek na vzdělávací činnost se používá i na podporu výzkumu a vývoje, lze polemizovat, a to zejména s ohledem na čísla, které uvádí např. poslední zpráva OECD a která se týkají právě výdajů na studenty v terciárním vzdělávání.

Výdaje na jednoho studenta v terciárním vzdělávání za rok (přepočteno na paritu kupní síly) byly v ČR v r. 2004 pouze 72 % průměru zemí OECD a 79 % průměru zemí EU (EU19). Ještě horší je však vývoj těchto výdajů za posledních 10 let před r. 2004, kde klesly (přepočteno na konstantní ceny r. 2004) výdaje na studenta v ČR o 31 %, což je absolutně největší pokles ze sledovaných zemí (v zemích OECD je průměrný růst + 9 %, EU19 + 7 %). Je jasné, že při tomto poklesu, který bohužel stále ještě trvá, lze těžko dotovat VaV z prostředků na vzdělávací činnost. Doba, kdy ostatní (tzv. režijní) náklady projektů a výzkumných záměrů byly zanedbatelnou položkou, jsou už dávno za námi. Administrativa vysokých škol vesměs tvrdě vyčísluje veškeré ostatní náklady (od nákladů na energie až po osobní náklady obslužného personálu) a důsledně trvá na jejich uplatnění ve všech, které podáváme v oblasti VaV, a samozřejmě i ve výzkumných záměrech.

Výhoda vysokých škol z pohledu tzv. efektivit využití prostředků státního rozpočtu vynaložených na VaV bude tedy zřejmě asi někde jinde. Dle mého názoru se zde zásadně projevuje značný synergický efekt – lepší využití jak budov a tzv. obslužného personálu (od administrativy až po poslední uklízečku), tak i přístrojového vybavení. Sdílení celé této infrastruktury i sdílení jejího financování (jinak to skutečně nejde) jak pro potřeby VaV, tak vzdělávání, nezbytně zvyšuje efektivitu vynaložených prostředků. Je třeba si však uvědomit, že tento fakt působí oběma směry – zlevňuje (a přitom většinou i zkvalitňuje) jak činnost v oblasti VaV, tak činnost vzdělávací. A to je, dle mého názoru, jeden z důvodů, proč jak v západní Evropě, tak

v USA, je špičkový výzkum většinou prováděn (samozřejmě až na výjimky) buď přímo na univerzitách či v těsné spolupráci s nimi.

Prosím přestaňte už hledat, komu se co započítává či nezapočítává do indexu SR. Pokud už o něm máme diskutovat, diskutujme o tom, co započítat, a to jak do čitatele, tak do jmenovatele, aby alespoň částečně odrazil skutečnou efektivitu využití vynaložených prostředků. Hlavně ale spolupracujme, a to na všech úrovních. Z osobní zkušenosti vím, že spolupráce na úrovni kateder VŠ a pracovišť ústavů AV je skutečně dobrá a výhodná pro obě strany. Snad se totéž podaří, a to nejen formálně a proklamativně, i na vyšší úrovni. V řadě případů už i toto existuje.

Poslední poznámka – všimějme si i příspěvkových a státních organizací a ostatních veřejných výzkumných institucí mimo ústavy Akademie. U těch totiž vychází průměrná hodnota koeficientu SR zhruba poloviční a u právnických a fyzických osob zhruba třetinová vůči průměru ústavů Akademie a veřejných vysokých škol. Přitom zhruba 20 % posledně jmenovaných institucí nevykázalo za posledních 5 let žádný výsledek uznatelný pro hodnocení výzkumu a vývoje. Přitom oba tyto typy institucí spotřebovaly přes 0,5 miliardy Kč. Tento fakt bychom si měli při diskusích o užitečnosti či „spravedlnosti“ hodnocení efektivitě vynaložení prostředků na výzkum a vývoj uvědomit a říci si, že snad přece jen je občas k něčemu dobré, že se toto hodnocení dělá. Jen je třeba se na tyto výsledky dívat trochu s nedhledem.

Děkuji vám za pozornost a přeji vám klidné vánoce a do nového roku hodně úspěchů.

V. Haasz